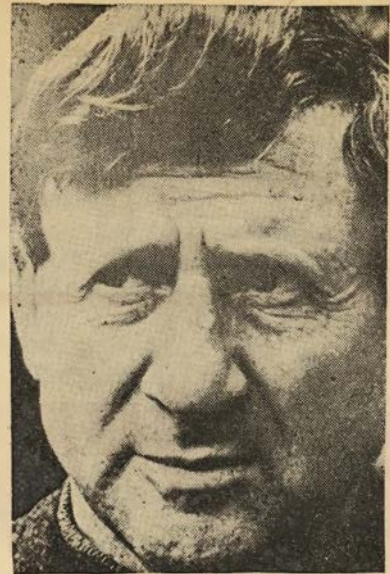

יצחק אורפז:

הר הברכה
או הר המוות

לדעתי, השאלה מוצגת לא נכון. כך אפשר לשאול, האם יש מקום להקנות פירוש דתי למלחמת החש"מונאים או, להבדיל, פירוש לאומי לברכת "קומה ה' והפיצה אויביך" וכו'. כפי שהיא, השאלה מב"טלת מראש את המורכבות של "המצב היהודי", שאינו מאפשר אולי הבחנה חדה ו"אלגאנטית" כזאת בין הדתי והלאומי.

1.

ועם זאת, נדמה לי שאשאר בתוך הפרימטר הרחב יותר של השאלה, אם אצביע על שתי נקודות: א. הזהירות שבה יש לנהוג בהזדקקות לסמלי הד"עבר. דוגמא קטנה: הר גריזים, שהוא הר הברכה לגבי יהודי תמים בתורת משה, עלול להיות הר ה"מוות לגבי מי שירצה לבעול אותו בשטח. מיתוסים תובעים דם, שעה שהם פורצים מתוך הקשרם הר"חני.

ב. יש מחיר "אקולוגי" כבד לפזילה מוגזמת אל העבר: אדישות אל איכות החיים כאן ועתה.

2.

תנאי: טיפוח כלי קליטה משלנו ל"תרבות העולם" — בלי אלה, אין לדבר על תרבות כלשהי. הרי זה כמו ליצוק חלל ריק לחלל ריק. תנאי זה צריך לק"בוע, לדעתי, את ההיקף ואת הקדימויות.

אהרן אמיר:

ה'א הידיעה של הערכים

בטרם אשיב על השאלות גופן, אעיר משהו על רקעו. נוכח "המהפך הפוליטי בארץ" אתם — ולא אתם בלבד, כמובן — "צופים" להשפעות מסוימות (מד"איגות, מן הסתם) על "דמות החינוך בישראל". נר"סוחן של השאלות מלמד שבתחום התרבות והחינוך אתם "צופים" שתגבר המגמה לתת "פירוש דתי לערכים הלאומיים" ולצמצם את היקפה של "תר"בות העולם" בתוכניות-הלימודים. הסתכלות רגועה ומפוכחת בנתונים הפוליטיים לע"לייתה ולתיפקודה של הממשלה החדשה, על הרכיב הדתי-הפוליטי בתוכה, יש בה להביא למסקנה

לקראת שנת הלימודים תשל"ח, ובעיקבות המגמה לשנות את הדגשים בתוכניות הלימודים פנינו לשורה של סופרים- פרוזאיקונים בבקשה להשיב על שתי שאלות:

1. האם יש מקום לפירוש דתי לערכים הלאומיים במסגרת תוכניות הלימודים?
2. מה ההקף הרצוי לדעתך ללימודי "תרבות העולם": הומניסטיקה, היסטוריה וכו'?

שמאזן הלחצים והלחצים-שכנגד, בין בפועל ובין בכוח, קרוב לוודאי שיביא לא לחיזוקה אלא דווקא למיתונה של המגמה, שהחריפה והלכה בתמידות בתקופת שלטונה של מפא"י לגילוליה. אל נשכח שמעתה המפד"ל, דווקא מהיותה מופקדת גם על תיק החינוך והתרבות, שוב איננה מזרימתם של לחצים אלא עליה לספוג לחצים-שכנגד, הן מתוך הקואליציה שהיא חלק ממנה והן מצד כוחות וצי"בורים שמחוץ לקואליציה.

השאלות עצמן הריהן, כמובן, מסוג אלו שאין אדם המבקש להיחשב נאור יכול להשיב עליהן אלא ברוח שאותה "צופים" השואלים, שאף הם ודאי מבקשים להיחשב אנשים נאורים לא פחות מן המ"שיבים. רציה לדבר היא עצם העובדה שהם מציגים שאלות בהקשר הנוכחי.

ברי, אפוא, כי (1) אין מקום "להקנות פירוש דתי לערכים הלאומיים" וכי (2) ראויה היא "תרבות העולם" להיקף נרחב ככל האפשר "במסגרת תוכ"ניות הלימודים".

אולם העוקץ בשתי השאלות — שהן שני פנים לאותה מטבע — נעוץ, כמדומה, בתיבה אחת קטנה שאולי השואלים עצמם לא נתנו דעתם על משמער"תה. באות אחת בנוסחה של השאלה הראשונה: בה"א-הידיעה של ה"ערכים ה"לאומיים".

עוד מן ההחלטה 242 של מועצת-הביטחון למדנו להיות ערים לחשיבותה ולמשקלה של תיבה קטנה זו, המבחינה בין "נסיגה משטחים" לנסיגה "מן השטחים". גם בכתוב שלפנינו, אף שהוא נופל אולי במידת-מה בחשיבותו ובמשקלו מהחלטות של מר"עצת הביטחון, אותה ה"א קטנה היא המכרעת. זאת משום שניסוחה של השאלה מפנה אותנו אל ה"ערכים הלאומיים" הידועים, המוכרים, שבהק"שר הידוע והמוכר לנו הריהם ממילא מציגה מימית, מביכה ודלוחה של דת ולאום, מסורת "אתנית" — עדתית וערכי מולדת; מציגה שמעצם מהותה היא מאפשרת (או אף מחייבת) פרשנות "לאומית" לער"כים דתיים — כשם שהיא מאפשרת (או אף מח"י

יבת פרשנות דתית לערכים "הלאומיים". ערכים לאומיים "סתם", בלי ה"א-הידיעה המזהה אותם, למעשה, כערכים של "העם היהודי" או "עם-ישראל", מעיקרם אינם ניתנים לפרשנות דתית ואין בהם כדי להעמיד סייג עקרוני להיקפה של "תרבות העולם" (בהוראה המוצעת כאן) במס"גרתה של תוכנית-לימודים ממלכתית. הקשיים, ה"מושגיים וממילא גם המעשיים, תחילתם בתוספת זו של ה"א-הידיעה.

ה"א קטנה זו לא זבולון המר הוא שמביא אותה עימו. אנשים נאורים כעורכי "עתון-1977" נושאים אותה עמהם, בצאתם ובבואם, אף בלי להבחין בדבר ובלי לתת את הדעת עליו.

המלחמה האמיתית לערכים לאומיים, ולתרבות"עולם כהשלמתם המהותית, היא המלחמה בערבוב"התחומים בין דת, עדה, מולדת ולאום — זה העיר"בוב המסתמל בה"א-הידיעה המצביעה, אוטומא"טית כביכול, לא על ערכי לאום עברי בארץ עברית אלא דייסה של ערכים עבריים-יהודיים-ישראל"יים.

דייסה זו לא די שהיא נותנת מקום לפרשנות דתית. אפשר כמעט לומר שהיא מחייבתה.

מכל מקום, לא ממשלת-הליכוד היא האחראית לבישולה.

חיים באר:

הארה מכיוונים שונים

למען ההגינות, דומני, שכבר בפתח דברי עלי להס"תייג מעצם הציפיות המוגזמות מן החינוך העומדות ביסוד השאלות שהוצגו בפני. מתוך נסיוני שלי כתלמיד (שהתחיל את הקאריירה שלו לפני חצי יובל שנים) ומתוך נסיונה של בתי שאני עוקב בחר"דה ובדכדוך אחרי התנסותה בבית-הספר, יכול אני להעיד שאם אתה מבקש להמאיס דבר-מה על איש-צעיר אינך צריך אלא לכלול אותו בתוכנית הלימודים. ויפיים לכאן דבריו של ג'.ב. שאו שהורה בצוואתו שלא ילמדו את יצירותיו בבית-הספר. אולם מכיוון שמשנות לימודי הממשכות נותרה בי, לדאבוני, מידה לא מבוטלת של צייתנות אני משתדל לענות על השאלות מתוך הנחה שחברתנו, ככל חברה אחרת, מבקשת לכלול בתוכנית הלימור"דים כל מה שחשוב ויקר לה ושאותו היא מבקשת להנחיל לדורות הבאים.

עכשיו, משניקיתי את השולחן, לעצם העניין:

1. לדעתי, ואני איני מקורי בכך, קו הגבול המפריד בין הדת והלאום בעולם היהודי אינו ברור כלל, ואיני בטוח אם הוא קיים כלל. ואף-על-פי-כן איני מבקש מן המורה של בתי שיקנה לה פירוש כלשהו לאיזשהו פרק מידע שהוא נתבקש על-ידי החברה להביא לידיעתה. אני מצפה ממנו שיציג את הדב"רים בפניה כפי שהם, באובייקטיביות יתירה. אולם, מכיוון שאני מפוכח דיי לדעת שאין בעולמנו דבר הקרוי "אובייקטיביות יתירה" אני מצפה ממנו שיביא את הדברים לידיעתה כשהם מוארים מכיו"נים שונים. כלומר, ילמד אותה לבחון את הדברים מנקודות-ראות שונות ומנוגדות. את קורות שלהי

בית-שני ילמד, דרך משל, הן מנקודת-ראות "ניצית" של הקנאים, מנקודת-ראות "יונית" של ר' יוחנן בן-זכאי, ומנקודת-ראות זרה — של הרומאים. ויניח לה להתייחס לאופציות שהיו פתוחות בפני אותם אישים ולהכרעות שהכריעו בסופו של דבר מתוך חופש מוחלט מבלי להעביר לה את נקודת-ההשקפה שלו, ומבלי לביית אותה על אחת מן התפיסות הנ"ל.

2. אני סבור שצער עברי חייב להכיר את מורשת אבותיו, ומי שמכיר את שייקספיר ואינו מכיר את הרמב"ם הוא פרובינציאלי ואדם חסר תרבות. אולם, בניגוד לידידי "הפוריסטים" אני יודע כי ה"טענה כי התרבות היהודית היא תרבות טהורה, הנקיה מהשפעות זרות ומיחסי-גומלין הדוקים עם התרבות הכללית היא אווילית ומטעה. ומן הראוי להביא את דבריו של א.א. הלוי בפתח ספרו "עול" מה של האגדה": "אנו כלי-כך משועבדים להנחה שיהדות התלמוד נקיה מכל השפעה זרה, שהיא כולה מקור שבמקור, בבחינת 'עם לבדד ישכון'. עד שקשה לנו לעכל את האמת ההיסטורית הווד-אית, שיהדות זו נוצרה בתוך העולם ההילניסטי, והיא קשורה בו קשר בל ינתק וקשה לנו להודות שמה שנקרא בפינו 'מוסר היהדות' אינו בעיקרו של דבר אלא מוסר העולם ההילניסטי; שאפילו ה' מדרש התלמודי והפפול התלמודי גם הם מקורם ועיקרם באותו עולם זר לכאורה".

אני סבור שאפשר ללמד את המורשת שלנו במנותק ממורשת העולם שהקיף אותה, ולפיכך גם אי-אפשר ללמד ספרות עברית חדשה ולא ללמד ספרות כל-לית, אי-אפשר ללמד היסטוריה יהודית ולא ללמד היסטוריה כללית וכן הלאה והלאה. מי שיעשה כך עלול להפוך את החברה הישראלית למהדורה חד-שה של השומרונים והפלשים שחדלו להיות מפרץ בים התרבות והפכו לשלולית מעופשת. כמכין קוק-טלים בעל-נסיון דומני ש-50% על 50% הוא אחוז מזיגה נכון.

שמעון בלס:

תרבות האזור

1. נוסח השאלה מזמין תשובה שלילית, אך לא יהיה בזה די כדי לצאת ידי חובת הנושא, כי לא ברור לאלו ערכים לאומיים הכוונה. האם לערכי הציונות החילונית-חלוצית או לערכי היהדות המיליטנטית גוסס "גוש אמונים"; האם לתנועת ההתיישבות, תחיית הלשון, בניית הבית הלאומי, או לאותם ערכים שמשרד החינוך החילוני דאג לטפח במסגרת מה שקרוי "תודעה יהודית"? קשה להשיב תשובה קצרה וחד-משמעית ולו רק מפאת העובדה שהער-כים הלאומיים שלנו ניזונו לא במעט מהאמונה הדתית. מכל מקום, ה"מהפך הפוליטי" אינו בעיני מהפך כלל, אלא שלב מתקדם בתהליך שראשיתו בהתנערות מערכי הציונות החילונית (ביטול זרם העובדים I) ובפנייה לטיפוח מיתוסים לאומניים-דתיים, דבר שהתבטא במיוחד עקב מלחמת ששת-הימים.

2. ודאי יש מקום להרחבת היקף השיעורים על "תר-בות העולם", ולא זו בלבד אלא גם על תרבות האזור שבו אנו חיים. אי-אפשר ללמוד את תולדות הארץ בלי לדעת את תולדות העמים שחיו בה מש-חר ההיסטוריה ועד ימינו, ואי-אפשר לגבש תפיסה תרבותית ישראלית בלי התייחסות לתרבותם של העמים שבקרבתם אנו חיים. שיעורי ההיסטוריה והספרות יהיו פגומים אם לא נביא לידיעת הנוער את ההיסטוריה והספרות של העם האחר — העם הפלסטיני. מה שעשה משרד החינוך בכיוון זה עד כה, הוא הכנסת "האמנה הפלסטינית" לתוכנית הלימודים. זהו חינוך מגמתי שתכליתו להכשיר את הנפשות הצעירות לדחיית הצד שכנגד. שינויים במערכת החינוך מחייבים תפיסה שונה ויהיה זה תמוה אם נדרוש ממשרד החינוך הנוכחי תפיסה כזו שקודמו לא השכיל להגיע אליה.

לקראת שנת הלימודים תשל"ח, ובעיקבות המגמה לשנות את הדגשים בתוכניות הלימודים פנינו לשורה של ספרים-פרוזאיקונים בבקשה להשיב על שתי שאלות:
1. האם יש מקום לפירוש דתי לערכים הלאומיים במסגרת תוכניות הלימודים?
2. מה ההקף הרצוי לדעתך ללימודי "תרבות העולם": הומניסטיקה, היסטוריה וכו'...?

א. ב. יהושע:

במקום לימוד אינסופי של תנ"ך

1. יש מקום ויש לגיטימיות לפירוש דתי לערכים הל-אומיים; אבל אין בלעדיות דתית לערכים הלאר-מיים וייתכן פירוש שנתעלם לחלוטין מן הגורם הדתי ויטביר את תולדות העם ואפילו את ערכיו על פי תפיסת עולם חילונית מובהקת.
2. העולם הולך ונעשה קרוב יותר וקטן יותר. מן הראוי להגביר את הלימוד של המשותף. אנחנו, לפידעתי, לומדים שעות רבות חומר במסגרת מה שנקרא יהדות, ונדמה לי שוודאי שלא צריך להוסיף עוד שעות יהדות על חשבון מקצועות כמו היסטור-יה, פילוסופיה, פסיכולוגיה או ספרות.

יש בהחלט מקום לשנות את חלוקת השעות בין מקצועות היהדות. במקום לימוד אינסופי של תנ"ך

אפשר ללמוד יותר מחשבת ישראל, תלמוד במבט כולל, הצצה אל הספרות הרבנית ולספרות המיס-טיקה. רוב האנרגיה מתרכזת בתנ"ך ולא מתחלקת במאוזן לתקופות השונות של תולדות ישראל.

סמי מיכאל:

לא בתוקף "זכויות היסטוריות דתיות"

1. אפשר שהיתה בעבר הצדקה להקניית פירושים דתיים לערכים הלאומיים. המחלוקת שהתעוררה בראשית דרכה של הציונות על בחירת מולדת לעם היהודי (אוגנדה או ארץ-ישראל) הוכרעה בעיקר בגלל שיקולים דתיים-היסטוריים. אולם רובו המכ-ריע של העם היושב בישראל היום מורכב משני אלמנטים — לידי הארץ ומאות האלפים שגורשו מארצות-ערב. כלומר רוב-רובו של העם אינו זקוק עכשיו לציודקים דתיים לעצם ישיבתו כאן. זוהי המולדת שלו בתוקף התפתחות היסטורית בת-זמנו ולא בתוקף "זכויות היסטוריות דתיות".

הקניית פירושים דתיים לערכים הלאומיים עלולה להביא לידי בזיון הדת ולהשחתת הערכים הלאר-מיים. ערבי-הסעודית משמשת דגם לשאיפה פסולה זו.

נוסף על כך, רובו המכריע של העם היהודי בגולה הוא חילוני ומדינה בעלת צביון דתי אינה מקרבת אותו אליה אלא להיפך.
2. אנו יכולים לגזור על עצמנו הסתגרות בגיטו רוחני ותרבותי. אולם הסתגרות זו היא הרת-שואה בעולם שמאפיינות אותו שלוש תכונות:
(א) התפתחות טכנולוגית ותרבותית מדהימה.
(ב) התגמדות המרחקים עקב פיתוח כלי-התחבורה.
(ג) התפתחותם העצומה של כלי-התקשורת.
לפיכך הברירה איננה בין התפתחות בתוך התרבות היהודית בלבד לבין היניקה מהתרבות הכלל-אנר-שית, הברירה היא בין הבורות והנחשלות לבין הרחבת האופקים.
דוגמא מאלפת לכישלון שלנו בתחום זה היא הבר-רות שלוקה בה הציבור הישראלי בכל הקשור בתר-בות העמים שהוא חי בקרבם. במלחמת יום-הכיפורים ספגנו סטירת-לחי, אולם טרם למדנו את הלקח

שנתון 1977 לספרות ולחובות

מ א ח ל
למשתתפיו ולקוראיו
שנה טובה -
שנת שלום

לכ' ת.ד. 16452, ת"א

הנני מבקש להיות מגוי על עתונכם.

שם ומשפחה

כתובת

מצורף בזה צ'ק על סך — 40 ל"י, (ארבעים) המשוך על בנק

חתימה

תאריך

ס ד נ א

לכתיבה יוצרת

ש י ר ה

טל' 23 75 86, בין השעות: 5-7 בערב.
פרטים: גלריה דוגית רח' פרישמן 43, ת"א

